

KİTAP DEĞERLENDİRME

Mehmet BİLGİN, DOĞU KARADENİZ'DE BİR DEREBEYİ AİLESİ SARIALİZÂDELER (SARALLAR), Serander Yayınları, Trabzon 2006, 248 s.

Doğu Karadeniz bölgesi hakkında yaptığı çalışmalarla tanınan Mehmet BİLGİN'in bu incelemesi, yörenin siyasî tarihinde büyük etkisi olan bir derebeyi ailesini konu edinmektedir. Çalışma esas itibariyle arşiv kaynakları kullanılarak hazırlanmış olmakla birlikte, özellikle Saralların Trabzon ve çevresine yerleşmeden önceki dönemleri hakkında, başta M. Fahrettin Kırzioğlu'nun incelemeleri olmak üzere çeşitli araştırma eserlerinden faydalanılmıştır. Ayrıca yazarın daha önceki kitaplarına da ayrı bir değer katan yöre coğrafyası ve sosyal yapısı hakkındaki birikimi bu çalışmasına da yansımıştır. Bahse konu ailenin geçmişte ve günümüzde yaşadığı saha hakkında bu birikimi yansıtan önemli tespitler yapan araştırmacı, Saralların önde gelenleriyle yapılan görüşmeler sonucunda elde ettiği tarihî verileri sözlü rivayetlerle desteklemesini de bilmiştir.

Kitabını ana başlıklara ayırmayan yazar, on iki alt başlık altında konuyu okuyucuya takdim etmektedir. Sarallar adlı ilk kısımda ailenin Trabzon'a gelmeden önceki Gence-Karabağ'daki geçmişi ve Kıpçaklıkla bağlantılarından bahsedilmektedir. Bu bahiste Sarallar dışında aynı bölgeden Trabzon ve havalisine gelen gruplardan da bahsedildiği gibi bu aileye mensup olup bugün Türkiye'nin çeşitli kesimlerinde dağınık halde yaşayan kısımları da söz konusu edilmiştir.

Saralizâdelerin Of'a Gelişi başlığı altında, yaptığı mülakatlarla ailede yaşayan sözlü rivayetler ile tarihî kayıtları birbiriyle karşılaştırarak XIV. yüzyılın sonlarında Trabzon'un doğusunda, XVIII. yüzyılın başlarında da bölgede bulunabileceklerini ifade etmektedir.

Saralizâdelerin Of'ta Ağalık Elde Etmesi bahsinde XVIII. asrın ortalarında Fettahoğullarının desteğini alan Saraların Of'ta güçlenmeye başladığı, 1771/1772'den sonra da ağalığı ele geçirdikleri anlatılmaktadır.

Derebeylik Dönemi ve Beş-Yirmibeş bahsinde Of'ta Yeniçeri Ocağına katılmakla başlayan bu gruplaşmanın zamanla aileler arasında kampaşmaya dönüştüğü ifade edilerek beşlilerde yer alan yoldaş ve kolağası aileler içerisinde Saralların yanısıra Kamacıoğlu, Ayazoğlu, Tellioğlu, Nuhoğlu gibi aileler bulunduğu, yirmibeşli yoldaş ve kolağası aileler içerisinde Çakıroğlu, Sâkoğlu, Hacifettahoğlu, Cansızoğlu gibi aileler bulunduğu anlatılmakta ve bunların birbirleriyle münasebetine yer verilmektedir.

Tuzcuzâde Memiş Ağanın İsyanı ve Of Derebeyleri kısmında Of'taki bazı ailelerin de bu isyana katıldıklarını, hatta Çakıroğullarının, Tuzcuoğlu ailesiyle dayanışma yaparak yirmi beşlilerin lideri durumuna yükseldiğini, Memiş Ağa'nın başarısız olunca Of'a sığındığı, bölgenin iki aydan fazla bir süre kuşatıldığı ve nihayet öldürülerek ayaklanmanın bastırıldığı anlatılmaktadır.

Saralizâdelerin Of Merkezine Yerleşmeleri başlığı altında Canıklilerin Trabzon valiliği sırasında güç kazanan Saralların ilk olarak Of çarşısının üst kısmındaki Kaban mevkiine yerleştiği, yaylak olarak da Seydi Yakup ve Çengül yaylalarını ele geçirdiği, başlangıçta bunun Of'ta tepkiyle karşılanmasına rağmen zamanla sükunet olduğu anlatılmaktadır.

Aydın-tepe (Hart) Savaşlarında Saralizâdeler bahsinde 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Temmuz ayındaki Rus ilerleyişine karşılık Of ve Sürmene'den yaklaşık yirmi bin kişinin Bayburt'un kuzeyindeki Aydın-tepe'de mevzilendiklerini, Of'tan gelen iki grubun birinin başında Saralizâdeler'in bulunduğu anlatılmaktadır.

Derebeylerin İsyanı ve Saralizâdeler kısmında, Rus istilasından sonra bozulan dengeleri düzeltmek isteyen Trabzon valisi Hazine Darzâde Osman Paşa'nın vergilerin toplanması hususundaki kararlı tutumu ve ekonomik durumu kötüleşen halkın buna karşı çıkmasıyla patlak veren isyanlar sırasında Saralizâdelerin konumundan bahsedilmektedir.

Of'ta Saralizâdelere Karşı Hareketler bölümünde Tuzcuzâdeler ve taraftarlarının çıkardığı isyandan sonra Saraların Of ve çevresindeki yükselişinden bahseden yazar, buna karşı oluşan muhalefeti kaleme almıştır.

Şair Bayburtlu Zihni Of'ta başlıklı kısımda, kaza müdürü olarak bölgede görev yapan, aynı zamanda büyük bir şair ve hiciv ustası olan Bayburtlu Zihni'nin Of'la ilgili gözlemlerine yer verilmektedir.

Birinci Dünya Savaşında Of ve Sarializâdeler bahsinde, savaşın başlangıcında Teşkilat-ı Mahsusa'nın faaliyetleriyle bölgede oluşturulan gönüllüler grubu ve bunların Ruslara karşı mücadelesi anlatılmakta, bu mücadele içerisinde Sarializâdelerin yeri ortaya konulmaktadır.

Of Belediyesi ve Sarializâdeler kısmında belediyenin kuruluşu ile ilgili bir kronolojik yanlışlık düzeltildikten sonra 1868'de başlatılan bu süreçte 1874-77 yılları arasında bu makamda bulunan Mustafa Ağa ile birlikte Sarializâdelerin belediye başkanlığını ele geçirdiği ve günümüze kadar da bu görevi sürdürdüğü anlatılmaktadır.

Mehmet BİLGİN'in hazırladığı bu kitap, bir derebeyi ailesi olan Sarializâde (Sara) ailesinin Doğu Karadeniz bölgesindeki varlığını ele alan kapsamlı bir araştırmadır. Bu araştırmayı bölge tarihi açısından eşsiz kılan, yörede varlığını devam ettiren Kıpçak kökenli ailelerle ilgili yapılmış ilk çalışma olmasıdır. Yazar Of ve çevresinin tarihine ait pek çok tartışmalı konuya da Sarializâde ailesi tarihi ekseninde temas ederek incelemesine "problem çözme" vasfı kazandırmıştır. Arşiv belgeleri, yazma eserler ve konuyla ilgili araştırma eserlerinin titizlikle ele alınıp değerlendirildiği bu eser aynı konuda yapılacak araştırmalara rehberlik edebilecek mahiyettedir.

İbrahim TELLİOĞLU*

---

* Doç. Dr., KTÜ. Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, TRABZON.